

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (аналітична записка)

Кардинальні зміни в умовах функціонування вітчизняних підприємств, які відбулися за останні 20 років і надалі будуть посилюватися внаслідок поглиблення інтеграції України у європейський та світовий економічний простір, роблять неминучими зміни в їх діяльності, передусім у напрямку приведення загальної системи менеджменту і організації виробництва до рівня міжнародних стандартів, а також підвищення якості вітчизняної продукції (послуг) із метою забезпечення її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Актуальність дослідження тенденцій розвитку промислового сектора економіки Західного регіону (5 із 7 областей якого межують із країнами Європейського Союзу) обумовлена поглибленням конкуренції на ринку промислових товарів унаслідок запровадження зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.

Аналіз офіційної статистичної інформації засвідчив тенденційне зниження індексів промислової продукції в Україні до 82,0% (рис. 1). Однак у Західному регіоні ситуація значно оптимістичніша. Так, у Волинській і Рівненській областях протягом останніх 2-ох років зафіксовано стійкі темпи зростання промисловості: 103,2% у 2014 р. і 102,0% у січні-серпні 2015 р. та 103,7% і 105,1% відповідно. Поступово відновлюється виробництво у Чернівецькій і Львівській областях – індекси промислової продукції у січні-серпні 2015 р. у цих областях становили 100,3% і 99,0% відповідно. Водночас несприятливою залишається ситуація у промисловості Закарпатської (зниження індекса у 2015 р. до 82,2%), Івано-Франківської (94,1%) і Тернопільської (95,7%) областей.

Серед видів промислової діяльності найбільше зростання обсягу реалізованої промислової продукції в Україні за січень-липень 2015 р. відбулося у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 29,6%, порівняно з аналогічним періодом 2014 р. (табл. 1). Позитивним є також збільшення значень цього показника в решті видів промислової діяльності на загальнонаціональному рівні.

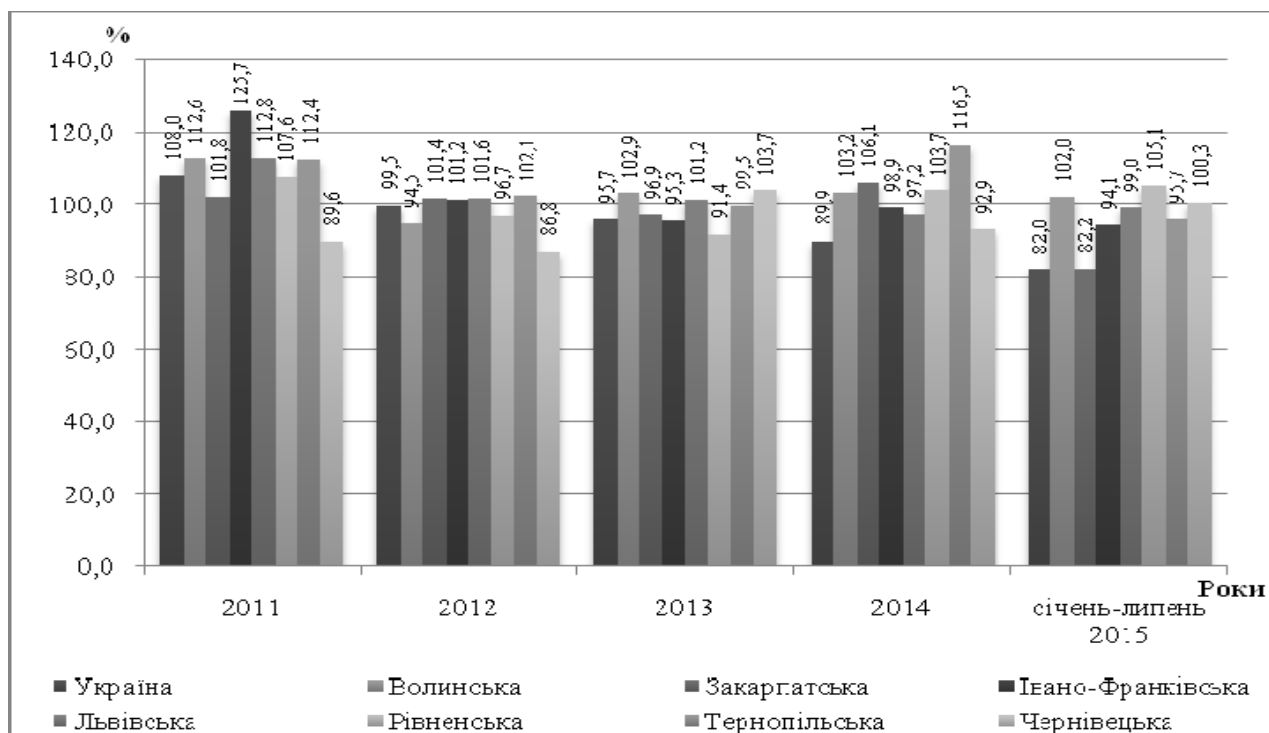

Рис. 1. Індекси промислової продукції

Джерело: побудовано за даними [1-8].

У Західному регіоні найвищі прирости обсягу промислової продукції у 2015 р. досягнуто у водопостачанні, каналізації, поводженні з відходами у Тернопільській (241,5%) і Івано-Франківській (204,7%) областях. Високі показники демонструє також добувна промисловість і розроблення кар'єрів, надто у Тернопільській (133,1%), Львівській (61,7%) і Закарпатській (40,2%) областях. Натомість у Волинській області із 2012 р. спостерігається тенденційний спад виробництва у цьому виді промислової діяльності, а у Рівненській спад виробництва у добувній промисловості відбувся у 2015 р. на 16,2% після зростання у 2014 р. на 54%.

У ключовому (і найбільш інноваційному) виді промислової діяльності – переробній промисловості¹ – з 2014 р., як в Україні, так і в Західному регіоні, намітилася тенденція до зростання обсягу виробництва продукції. Так, серед областей Західного регіону зростання цього показника у січні-серпні 2015 р. становило від 28,8% у Закарпатській до 62,8% – у Рівненській.

¹ У структурі промислового виробництва частка переробної промисловості є визначальною (67,8% в Україні і 67,2% у Західному регіоні у 2015 р.) і має тенденцію до збільшення.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції

Види промислової діяльності	2011		2012		2013		2014		січень-липень 2015 ^а	
	факт.	приріст, %	факт.	приріст, %	факт.	приріст, %	факт.	приріст, %	факт.	приріст, %
Україна										
Промисловість	1305308,0	125,1	1367925,5	104,8	1322408,4	96,7	1389140,5	105,0	834133,7	122,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	143747,7	138,1	143941,9	100,1	151575,3	105,3	148692,9	98,1	102413,4	109,1
Переробна промисловість	852537,4	121,2	871146,6	102,2	817734,3	93,9	880809,4	107,7	565192,4	117,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	289016,2	132,9	333248,2	115,3	333400,6	100,0	341078,9	102,3	156675,4	129,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	20006,7	109,6	19588,8	97,9	19698,2	100,6	18559,3	94,2	9852,5	112,9
Волинська область										
Промисловість	10492,7	129,1	11298,2	107,7	10906,3	96,5	13681,1	125,4	10172,0	153,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	320,9	139,8	153,5	47,9	125,1	81,5	96,8	77,4	39,7	83,6
Переробна промисловість	8465,1	128,6	9145,3	108,0	8908,2	97,4	11729,5	131,7	8732,8	155,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1559,7	131,6	1858,4	119,2	1731,6	93,2	1693,2	97,8	1310,2	144,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	147,1	112,6	141,0	95,9	141,3	100,2	161,5	114,3	89,3	128,0
Закарпатська область										
Промисловість	8866,4	125,2	9956,8	112,3	10035,9	100,8	11151,8	111,1	7815,2	134,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	116,5	117,8	111,9	96,1	111,0	99,2	181,9	163,9	117,2	140,2
Переробна промисловість	7231,9	125,0	8136,6	112,5	8118,1	99,8	9049,4	111,5	6051,3	128,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1364,5	128,7	1553,2	113,8	1649,4	106,2	1746,2	105,9	1535,8	159,4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	153,6	112,3	155,0	100,9	157,3	101,5	174,3	110,8	110,9	140,3
Івано-Франківська область										
Промисловість	24187,7	174,8	25268,8	104,5	22014,4	87,1	25139,4	114,2	16377,2	134,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2577,6	291,3	2609,6	101,2	2691,1	103,1	3045,9	113,2	1696,4	106,4
Переробна промисловість	13045,9	165,9	13144,9	100,8	9764,5	74,3	11643,4	119,2	7893,6	140,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	8263,8	169,8	9238,8	111,8	9291,5	100,6	10193,1	109,7	6649,9	135,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	300,3	134,4	275,5	91,7	267,3	97,0	257,0	96,2	137,3	304,7
Львівська область										
Промисловість	32392,3	126,3	34874,0	107,7	34620,5	99,3	39567,4	114,3	28631,3	154,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2028,5	171,3	1597,1	78,7	1680,6	105,2	2061,8	122,7	1439,8	161,7
Переробна промисловість	24034,5	125,0	25416,3	105,7	24894,4	97,9	29608,5	118,9	20724,1	152,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	5721,6	121,4	7261,2	126,9	7276,2	100,2	7230,7	99,4	6072,9	159,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	607,7	116,4	599,4	98,6	769,3	128,3	666,4	86,6	394,5	128,4
Рівненська область										
Промисловість	15201,4	122,5	12211,0	80,3	15704,2	128,6	19163,0	122,0	13964,7	160,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	486,9	154,1	590,9	121,4	640,2	108,3	986,2	154,0	289,7	83,8
Переробна промисловість	9853,3	121,4	9579,9	97,2	9870,8	103,0	11385,6	115,3	8616,0	162,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	4712,8	122,5	1867,7	39,6	5010,3	268,3	6584,3	131,4	4930,2	165,4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	148,4	109,0	172,5	116,2	182,9	106,0	206,9	113,1	128,8	130,7
Тернопільська область										
Промисловість	8111,7	148,3	7739,4	95,4	8124,6	105,0	9447,2	116,3	5902,3	138,7
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	190,9	148,3	207,4	108,6	251,6	121,3	254,6	101,2	167,3	233,1
Переробна промисловість	6080,8	150,6	5671,0	93,3	6044,7	106,6	7282,2	120,5	4364,3	131,1

Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1660,3	141,1	1701,0	1024	1680,8	98,8	1750,7	1042	1282,6	154,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	179,6	142,7	160,1	89,1	147,5	92,2	159,7	108,3	88,2	341,5
Чернівецька область										
<i>Промисловість</i>	4067,2	127,4	4108,8	101,0	4099,7	99,8	4452,5	108,6	3687,3	153,6
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	41,5	117,6	40,1	96,6	34,6	86,3	28,0	80,9	20,6	125,7
Переробна промисловість	2553,2	121,4	2308,7	90,4	2237,9	96,9	2561,4	114,5	1875,0	140,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1360,6	141,7	1644,1	120,8	1721,6	104,7	1761,5	102,3	1724,3	172,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	111,9	119,9	115,8	103,5	105,6	91,2	101,6	96,2	67,4	125,4

**приріст розраховано відносно січня-липня 2014 р.
Джерело: побудовано за даними [1-8].*

Після тижневийного зменшення упродовж 2011-2014 рр. частка збиткових підприємств у січні-червні 2015 р. відчутно зросла як в Україні (на 5,9%), так і у Західному регіоні, а надто у Рівненській (на 11%) і Івано-Франківській (9,4%) областях (рис. 2). Винятком є лише Закарпатська область, в якій значення цього показника у 2015 р. зменшилось на 5,7%.

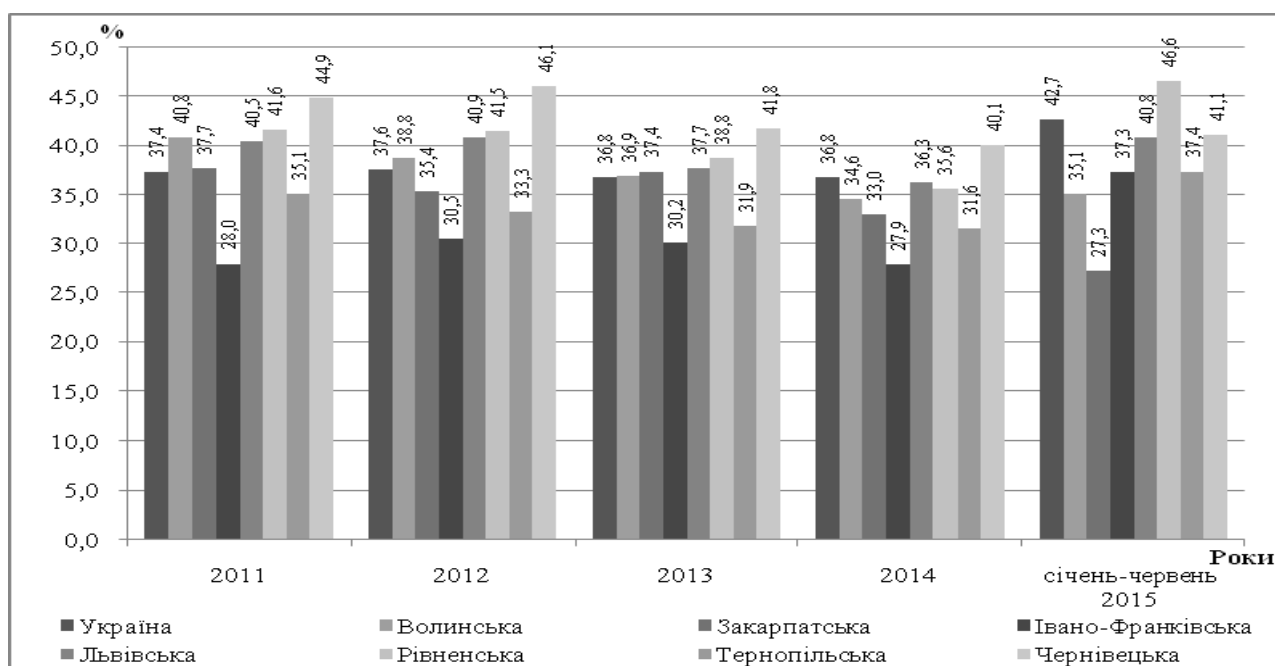

Рис. 2. Динаміка частки збиткових підприємств у промисловості

Джерело: побудовано за даними [1-8].

Найсуттєвіше питома вага збиткових підприємств зросла у водопостачанні, каналізації, поводженні з відходами (100% у Рівненській області) і добувній промисловості і розробленні кар'єрів (100% у Волинській області).

Водночас позитивом є зменшення кількості збиткових підприємств у переробній промисловості. У Західному регіоні у 2015 р. значення цього

показника продовжило зниження у 4-ох областях: Волинській (на 7,6%), Закарпатській (7,5%), Львівській (0,8%) і Чернівецькій (4,8%).

Із 2014 р. фінансовий результат до оподаткування у промисловості України є від'ємним (рис. 3). У більшості областей Західного регіону цей негативний процес розпочався ще раніше: із 2010 р. – у Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях, із 2013 р. – у Закарпатській області. Водночас діяльність промислових підприємств Чернівецької області після отримання збиткового фінансового результату до оподаткування у 2014 р. за січень-червень 2015 р. була прибутковою.

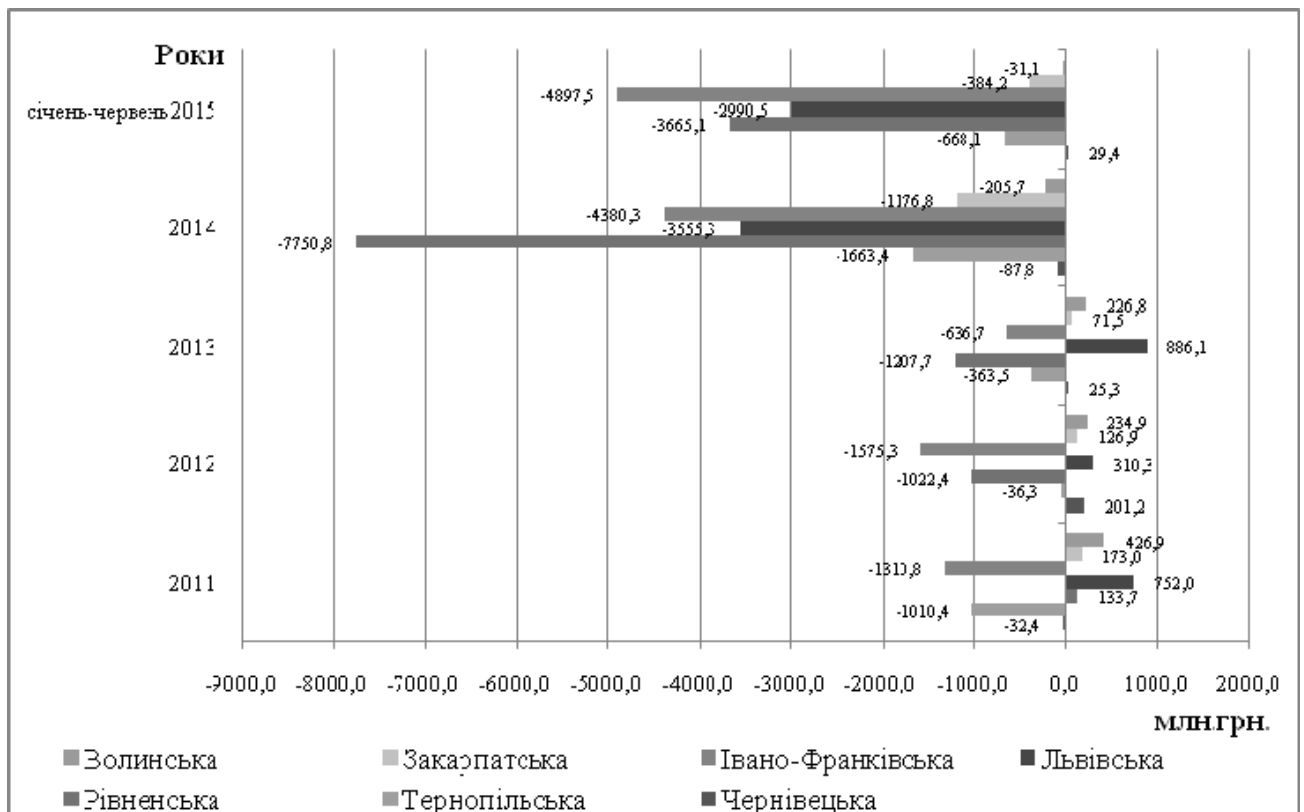

Рис. 3. Динаміка фінансового результату до оподаткування у промисловості²

Джерело: побудовано за даними [1-7].

Серед видів промислової діяльності незмінно збитковим (із зростанням динаміки негативних значень показників фінансового результату) є водопостачання, каналізація, поводження з відходами. У переробній промисловості фінансовий результат до оподаткування від'ємний із 2012 р. (у Львівській і Волинській областях – із 2014 р.). Критичним можна вважати стан

² На рисунку відсутні значення показника в Україні через неспівмірність абсолютних величин.

добувної промисловості у Волинській, Закарпатській і Львівській областях через негативний фінансовий результат із 2011 р. У підсумку сформувалась стійка тенденція до подальшого поглиблення збитковості підприємств цього виду діяльності у названих областях.

У січні-червні 2015 р. прибутково працювали лише підприємства переробної промисловості у Волинській і Чернівецькій областях, добувної промисловості – у Тернопільській області, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – у Закарпатській області.

Результативним показником оцінки функціонування промисловості є рентабельність операційної діяльності, оскільки саме її поточний рівень і визначає перспективи подальшого розвитку промислового виробництва. Відтак, позитивом є зростання значень цього показника в усіх видах промислової діяльності (окрім водопостачання, каналізації, поводження з відходами, яке є стабільно збитковим) в Україні (рис. 4).

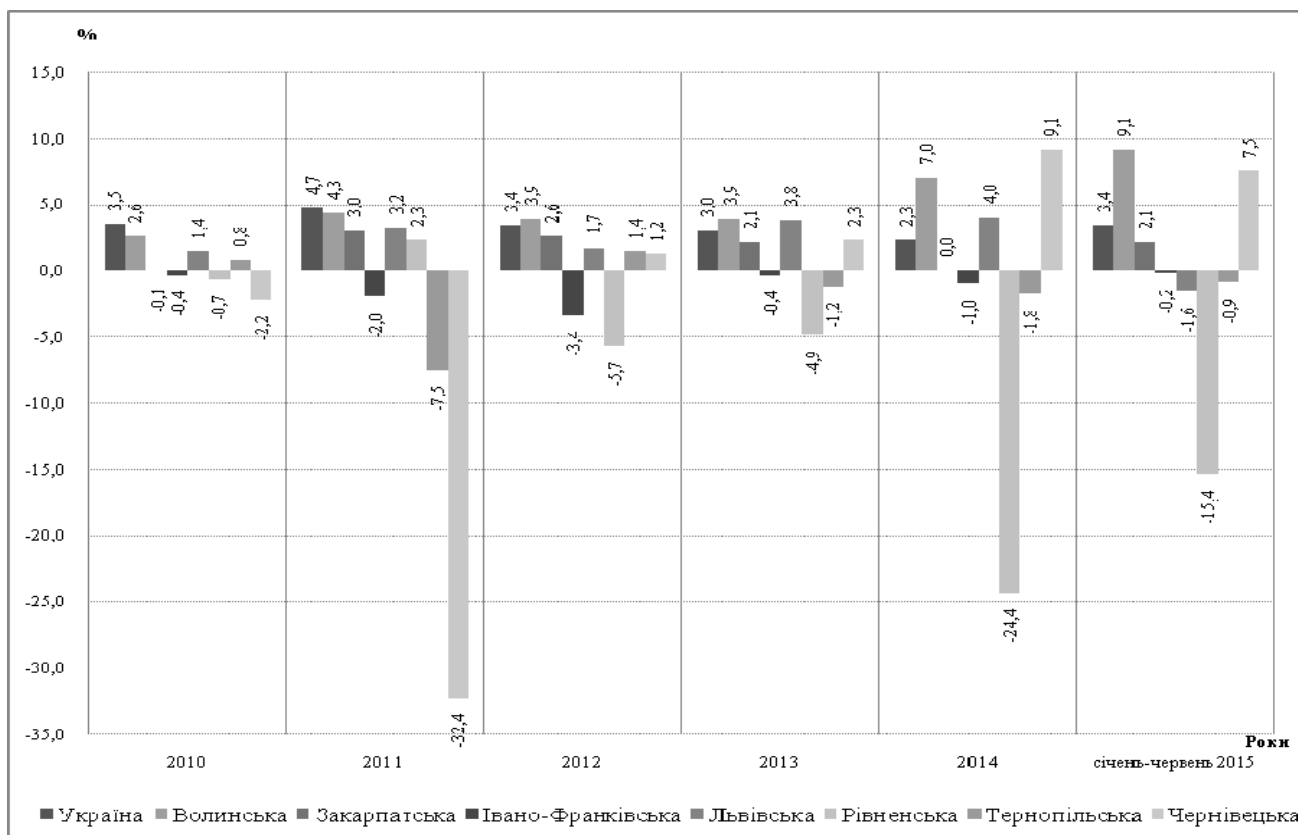

Рис. 4. Динаміка рентабельності операційної діяльності у промисловості

Джерело: побудовано за даними [1-8].

У Західному регіоні найвищі значення і позитивний тренд показника рентабельності операційної діяльності характерні для промисловості Волинської області. Натомість у Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях сформувалась негативна тенденція до подальшого зниження значень цього показника.

Серед видів промисловості стабільно негативна рентабельність операційної діяльності характерна для водопостачання, каналізації і поводження з відходами, а також для добувної промисловості і розроблення кар'єрів, надто у Волинській, Закарпатській, Львівській і Чернівецькій областях.

У переробній промисловості за січень-червень 2015 р. відбулось зростання позитивних значень показника рентабельності операційної діяльності, зокрема у Волинській (на 3,0%) і Івано-Франківській (0,7%) областях. Водночас у Львівській області цей показник залишився на рівні 2014 р. (5,7%), а у Чернівецькій знизився на 0,8%, однак залишився на найвищому у Західному регіоні рівні – 13,9%.

Узагальнення основних результатів функціонування вітчизняних промислових підприємств упродовж 2010-2015 рр. дозволило виділити ключові тенденції розвитку цього виду економічної діяльності в Україні і Західному регіоні зокрема.

До позитивних тенденцій можна віднести:

- зростання обсягу реалізованої промислової продукції в Україні і областях Західного регіону за усіма видами промислової діяльності (окрім добувної промисловості і розроблення кар'єрів у Волинській і Рівненській областях у 2015 р.);
- збільшення у структурі промислового виробництва частки переробної промисловості;

- зменшення кількості збиткових підприємств у переробній промисловості (окрім Івано-Франківської, Рівненської і Тернопільської областей);

- стабільне отримання додатніх фінансових результатів до оподаткування у переробній промисловості у Волинській і Чернівецькій областях (окрім 2014 р.), а також добувній промисловості і розробленні кар'єрів у Тернопільській області;

- підвищення рентабельності операційної діяльності у промисловості загалом і, зокрема, переробній, в Україні, а також Волинській, Львівській і Чернівецькій областях.

Водночас результати аналізу виявили *негативні тенденції* розвитку промисловості, зокрема:

- зниження індексів промислової продукції в Україні і більшості областей Західного регіону;

- збільшення частки збиткових підприємств, надто у водопостачанні, каналізації і поводженні з відходами, а також добувній промисловості і розробленні кар'єрів;

- отримання із 2014 р. від'ємних фінансових результатів до оподаткування у промисловості України і Західного регіону;

- зростання динаміки негативних значень показників фінансового результату у водопостачанні, каналізації і поводженні з відходами, а також у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (у Волинській, Закарпатській і Львівській областях);

- утримування стабільно негативної рентабельності операційної діяльності у водопостачанні, каналізації і поводженні з відходами, а також у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (у Волинській, Закарпатській, Львівській і Чернівецькій областях).

Наведені негативні тенденції розвитку промисловості України і Західного регіону зокрема обумовлені рядом *проблем*, основними з яких є:

- зниження рівня інвестиційної привабливості України і, як наслідок, - скорочення надходжень прямих іноземних інвестицій та згортання інвестиційних програм;
- високий рівень інфляції та девальвації національної валюти;
- зниження світових цін на сировину (стосується експортоорієнтованих видів та підвидів промислової діяльності, передусім добувної промисловості і металургії);
- неефективність державної промислової політики, зокрема в площині контролю за діяльністю підприємств-монополістів;
- пасивність вітчизняного інституту банкрутства;
- недобросовісна конкуренція;
- високий ступінь фізичного та морального зносу виробничих фондів;
- низький рівень оновлення основного капіталу;
- недостатні обсяги та повільний рух оборотного капіталу;
- неналежний рівень платіжної дисципліни;
- відсутність оперативного реагування на потреби ринку промислової продукції;
- недостатній рівень ділової активності, інвестиційної привабливості, ліквідності та платоспроможності промислових підприємств;
- низький рівень якості багатьох видів вітчизняної промислової продукції, її цінова неконкурентоспроможність, а відтак – обмежений внутрішній попит на неї;
- незбалансованість обсягів експорту і імпорту промислової продукції;
- недостатній рівень розвитку дистриб'юторських систем;
- повільне впровадження систем бюджетування і поширення корпоративного менеджменту серед промислових підприємств;
- низький рівень ефективності матеріальних стимулів до працевлаштування на промислових підприємствах, зокрема повільні темпи зростання заробітної плати;

- низький рівень купівельної спроможності населення країни.

Вирішення окреслених проблем вимагає оперативного практичного втілення комплексу організаційно-економічних *заходів*, як на державному, так і на регіональному рівні. Серед них пріоритетними є:

- розробка програми модернізації основного капіталу підприємств виробничої сфери на засадах міжгалузевої та міжрегіональної взаємодії;
- сприяння забезпеченню та підвищенню рівня конкурентоспроможності промислових підприємств, зокрема шляхом стимулювання їх інноваційної активності;
- посилення експортної орієнтації промисловості;
- сприяння розширенню внутрішнього попиту на вітчизняну промислову продукцію і збільшенню її пропозиції;
- удосконалення системи управління якістю промислової продукції та забезпечення міжнародної сертифікації підприємств;
- вирішення проблеми із поточними платежами промислових підприємств і рухом капіталу;
- розвиток виробничої інфраструктури, передусім у напрямку створення нових індустріальних парків;
- реструктуризація виробництва промислової продукції з метою створення належних умов для збільшення споживання частки енергії, яка генерована із альтернативних джерел шляхом розробки і реалізації місцевих програм;
- застосування економічних важелів і стимулів у напрямку розширення горизонтів використання енергії, яка генерується із альтернативних джерел;
- задоволення потреби промисловості у підготовці фахівців, підвищення якості професійної підготовки персоналу для виробничих підприємств.

Окрім того, для вирішення проблеми забезпечення інвестиційних і поточних потреб промисловості необхідно спростити доступ малих та середніх

підприємств до кредитних ресурсів, що сприятиме подальшому розвитку підприємництва, адаптації незайнятого населення до умов конкурентної економіки (надто в умовах дії ЗВТ між Україною і ЄС), зменшенню рівня безробіття і створенню нових робочих місць.

Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити виконання вимог та дотримання принципів Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, зокрема щодо розділів IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» та V «Економічне і галузеве співробітництво».

У підсумку варто зазначити, що перспектива поглиблення євроінтеграції, яка супроводжується посиленням конкуренції на внутрішньому ринку, дає шанс Україні відійти від домінування сировинного минулого у високотехнологічне майбутнє. Не варто очікувати ефективних результатів функціонування від промисловості із високим ступенем фізичної (і ще вищим – моральної) зношеності основного капіталу. Тому потрібні нові технології, нова індустріалізація, нова система цінностей загалом. Відтак головними орієнтирами нової промислової політики мають стати, з одного боку, створення умов для залучення високотехнологічних інвесторів, а з іншого – забезпечення реальної підтримки вітчизняних товаровиробників у межах реалізації базових концепцій (експортоорієнтації та імпортозаміщення) розвитку промислових видів діяльності на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Івано-Франківській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ifstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>

5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.rv.ukrstat.gov.ua>

6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Тернопільській області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.te.ukrstat.gov.ua>

7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області : [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України : [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Іщук С.О.
Кудря Я.В.